

นายทหารราชการ

ภายหลัง เปิดประเทศเสรี เศรษฐกิจไทยถูกจำกัดออกไปด้วย
 สนธิสัญญาไมตรีและการค้ากับต่างประเทศ ซึ่ง เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งต่อ
 การพัฒนาทุนอุตสาหกรรมในระยะต่อมานั้น มิได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทันทีทันใด
 หากมีพื้นฐานและพัฒนาการมาจากโครงสร้างทางการ เมือง เศรษฐกิจและสังคม
 แบบ เกาของ ไทยเอง ด้วย ทำให้ นายทุนที่เกิดขึ้นไม่สามารถพัฒนาสู่การ เป็น
 ชนชั้นอิสระ แม้ในระยะต่อมาการค้ากับต่างประเทศ เพิ่มมากขึ้น อันมีการ
 ไหล(ล)เข้ามาของสินค้าต่างประเทศและขยายความต้องการสินค้าภายในจาก
 ตลาดโลกมากขึ้น เช่น ข้าว ไม้สัก ฝ้าย เป็นต้น เป็นผลให้เกิดกิจกรรม
 เศรษฐกิจที่ต้องการทุนอย่างมากและรวมทุน เป็นบริษัท แต่การดำเนินงาน
 ตลอดจนการก่อรูปของทุน เพื่อสนับสนุนกิจการ เศรษฐกิจ มิได้เกิดขึ้นโดยอิสระ
 และดำเนินงานแต่ค่าจ้างของนายทุนเอง การระดมทุนในกิจการธุรกิจทุนนิยม
 ตามแบบอย่างทุนนิยมตะวันตก มีส่วนสัมพันธ์อันใกล้ชิดและได้รับการสนับสนุน
 จากชนชั้นปกครอง เกษ

โดยทั่วไปลักษณะสังคมศักดินาไทย เช่นเดียวกับสังคมศักดินาอื่น ๆ
ชนชั้นปกครอง ใ้รับผลประโยชน์จากชนชั้นผู้น้อยโดยการปกครอง ควบคุมการ อาจถึง
การไ้ความคุ้มครอง ชนชั้นปกครอง ใ้รับผลประโยชน์จากราษฎร ด้วยวิธีการต่าง ๆ
 การถ่ายทอดความมั่งคั่งสมบัติจากกลางสู่นั้น ชนชั้นปกครองมีความมั่งคั่งหรือ อสิทธิ
 ในทรัพย์สินอย่างมาก ที่มาของความมั่งคั่งหรือ อสิทธิในทรัพย์สินมีรากฐานจาก
องคกรการภาชีอากรและการ เป็นข้าราชการ ของรัฐ รูปแบบใ้คือเครื่องกำหนด

ที่มีอิทธิพลมากกว่านั้นแตกต่างกันในแต่ละสังคม (1)

สำหรับสังคมศักดินาแบบ เอเชียมีลักษณะอำนาจรวมศูนย์ อันเนื่องจากการผูกขาดอำนาจทั้งการปกครอง และการรวบรวมผลประโยชน์ส่วนรวมอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ มีผลทำให้ราษฎรขึ้นตรงต่อรัฐ รัฐเป็นเจ้าของแรงงานและอุปกรณ์การผลิตทั้งหมด แมกซ์ เวเบอร์ กล่าวไว้ (2) การควบคุมคนทั้งประเทศและควบคุมปัจจัยการผลิตอื่น ๆ นั้น รัฐของการองค์การราชการเพื่อการบริหาร ลักษณะนี้ข้าราชการกอบปขึ้นทำหน้าที่ผู้บริหารหรือผู้จัดการทรัพย์สินในรัฐ อย่างไรก็ตามภายใต้ตำแหน่งนี้ข้าราชการใครมีอำนาจทางการเมืองและสิทธิในการครอบครองปัจจัยการผลิตเหนือราษฎรทั่วไป ทั้งนี้ทำให้มีการพยายามผูกขาดตำแหน่งข้าราชการด้วยวิธีการต่าง ๆ เนื่องจากเป็นข้าราชการจะมั่นคงความมั่งคั่งให้แก่ตนเองและญาติมิตรได้ (3)

โครงสร้างสังคมศักดินาไทยเองก็มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ กล่าวคือ นอกจากรัฐแล้วอำนาจการแสวงหาส่วนเกินของสังคมได้โดยการเป็นข้าราชการของรัฐ บางครั้งเป็นเพียงกึ่งข้าราชการ (semi-official) อันมีฐานะเป็นหน่วยเศรษฐกิจของรัฐที่มีอำนาจดำเนินงานเกี่ยวกับการกาและการคลังตามที่รัฐมอบให้ บุคคลเหล่านี้จะใ้ใช้อำนาจทางการเมืองและอิทธิพลเหนือราษฎรทั่วไป (4) วิวัฒนาการดังกล่าวไม่เปลี่ยนแปลงแมกภายหลัง เศรษฐกิจไทย

(1) Max Weber, General Economic History, p. 57.

(2) Ibid., p. 60.

(3) ญาตา ประภาพันท์, "ระบบเจ้าภานายาครกรุง เทพียุคตน," หน้า 8 - 12.

(4) เชนงานทางคานการชุกคอง ท่าถนน รวบรวมภาชีและคารธรรมเนียมตาง ๆ ตลอดจนการค่าเป็นการค่าให้กับชนชั้นปกครอง ถือได้

เปลี่ยน เขาสู เศรษฐกิจที่มีกำไร เงินตราแลกเปลี่ยนอย่างแพร่หลาย

ดังนั้น เพื่อที่จะชี้ว่าปัญหาโครงสร้างความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจ การ เมืองแบบ เกาของไทย มีผลเกี่ยวข้องกับอย่างไรตอวิวัฒนาการของชนชั้น- นายทุน จะใควิเคราะห์หลังกระบวนการสะสมทุนในเมืองของชนชั้นนายทุน ซึ่งถูก กำหนดโดยอัตรามูลค่าส่วน เกินในการก่อรูปของทุน อันเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของ วิวัฒนาการ ของชนชั้นนี้ ถึงจะไกลลวในประเด็นปัญหาหัวข้อต่อไปนี้

- นายทุนจากระบบภาชีอากรผูกขาด
- นายทุนจากระบบการ เหมา เมือง
- นายทุนภายใต้ทุนรวมของชนชั้นปกครอง เจิม

นายทุนจากระบบภาชีอากรผูกขาด

สำหรับกิจการผูกพันของนายทุนพาณิชย์ของไทยมีลักษณะ เฉพาะ คือ กอน พ.ศ. 2398 กอนหนานันรัฐมีความ เกี่ยวของ โดยตรงทั้งการค่าทาง ประเทศ และการค้าภายในประเทศ หน้าที่ใกรับอภิสิทธิ์ใทกาขายใม้ก เป็นพอกาที่ เกี่ยวของ กับการค้าภายในระบบบรรณาการ บุคคลเหล่านี้ใกรับแต่งตั้งใหน้ตำแหน่ง เป็น ข้าราชการคนหนึ่งตามทว่าเนียบศักดิ์ทินาไทย อันมีมาแต่ครั้งสมัยพระเจ้า-บรมไตรโลกนาถในยุคของกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ถึงจะเห็นใกจากศักดิ์ทินา ที่กำหนดไว้ในพระใโยการตำแหน่งนาพลเรือนผู้มีหน้าทีนำสินคาของรัฐไปคาขาย ใกแก จุนจุ (+) นายสำเภาเรือ มีศักดิ์ทินา 400 ไร (1) นอกจากนั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ว่าเป็นกิจการงานที่ดำเนินใฐานะหน่วยเศรษฐกิจของรัฐใได้ โดยมีอำนาจใ การดำเนินการตามใรัฐมอบใ; เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

(+) จุนจุ = หัวหนาและผู้จัดการ เรื่องสินคาใเรือ ผู้อำนวยการเรือ;

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2493.

(1) "พระใโยการตำแหน่งนาพลเรือน" กฎหมายตรา 3 ควาง

ขุนทองสี้อ มีศักดินา 600 ไร่ ผู้นำพระราชสาสน์จากพระมหากษัตริย์ไปเจริญโยกรี (จิมกอง) ยังประเทศจีน โภยกมากจับจุนและขุนทองสี้อเป็นชาวจีน (1)

ภายใต้ตำแหน่งนี้ปรากฏแน่ชัดว่าชาวจีนสามารถดำเนินการค้าขายของตนไปค้ายและประสบความสำเร็จอย่างมาก เช่น ตัวอย่าง จีนเองเองฉวน หลอกาเรือสำเภานำการค้าขายระหว่างไทยกับจีน และเป็นเรือสำเภานี้ที่มีสัมพันธไมตรีอย่างดียิ่ง เจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีกรมท่าในสมัยพระเจ้าท้ายสระ (2) ต่อมาเจ้าพระยาพระคลังไทยจีนเองเองฉวนเขาเผ่าพระเจ้าท้ายสระ ใ้ให้มีมกตั้งโศเป็นขุนทองสี้อเป็นลำพี่แรก ต่อมาไ้มีเลื่อนขึ้นเป็นหลวงศิริสมบัติ เจ้าท่าเป็กระวางสำเภารวมกันนี้เขายังทำการค้าสวนตัวคย จากเอกสารจีนในเวลานี้กล่าววว่า เรือที่แล่นไปค้าขายยัง เมืองท่าต่าง ๆ ของจีน มีเรือที่จีนเองเองฉวนส่งไปเป็นส่วนตัวจำนวนมาก (3) นอกจากนี้ในยุคแห่งการเฟื่องฟูการค้าภายใต้ระบบบรรณาการนี้ การค้าภายในมีความเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศ ปรากฏว่าพ่อค้าจีนเป็นผู้นำบอภิสัทโให้ดำเนินการค้าจากรัฐเช่นกัน เช่น สมัยพระเจ้าอยหัวท้ายสระ บุครชายทั้ง 4 คนของจีนเองเองฉวน คือ เจสัวไซอู เจสัวโลอู เจสัวชี เจสัวไซ โคเป็นพ่อค้าใหญ่มีทางค้าขายในกรุงศรีอยุธยา และไ้มีอนุญาตจากรัฐเป็นผู้ลำเลียงสินค้าตลอดชายฝั่งจากอ่าวไทยเรื่อยลงมา

(พระนคร: องค์การการค้าสุภา, 2505) 1: 234 - 235.

(1) สารสิน วิวัฒน ยืนยันว่ามีเอกสารปรากฏเป็นจำนวนมากที่กล่าวถึงเรือที่ไทยส่งไปค้ายัง เมืองจีน นายเรือสำเภาและนายเรือพระราชสาสน์เป็นจีนส่วนใหญ่ เอกสารไทยก็มีปรากฏแน่ชัดเช่นกันว่านายเรือสำเภา ขุนทองสี้อ บุคมสินคา และบรรณาการไปเมืองจีนล้วน เป็นจีนเสียส่วนใหญ่; Sarasin Viraphol, "Sino Siamese Trade 1652 - 1853," p. 217.; หอวชิราวุฒาณ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เล่มที่ 15 หนังสือเรื่องจีนนายเรือคมสินคาไปจำหนาย เมืองจีนนอกชวาและราคาสินค้า .

(2) กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 37. (พระนคร: ครุสภา, 2505) หน้า 50 - 53.

(3) Sarasin Viraphol, Sino-Siamese Trade..., p. 218.

ทางโคของไทย สิ้นกาที่สำคัญ เช่น พริกไทย ข้าว เหลือ เป็นต้น กล่าวได้ว่า
 จีนเอง เองฉนวนมีบทบาทสำคัญทาง เศรษฐกิจรวมทั้งสมาชิกของกรรมาธิการของเขา
 ถวญ ซึ่งสืบเนื่องตมาถึงสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช (1)

ต่อมาภายหลังระบบเจ้าภาษีอากรผูกขาดเฟื่องฟูขึ้น โดยเฉพาะใน
 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ นับแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นต้นมา ฐนชั้นปกครองมณฑลให้
 เอกชนไปดำเนินการค้าในรูปของการ เก็บภาษีอากรผูกขาดให้รัฐ โดยการประมูล
 ขอบผูกขาดจัดเก็บภาษีอากร เมื่อประมูลได้จะใคร่บ้แต่งตั้งบรรดาศักดิ์เป็นขุน
 หรือหมื่น มีศักดินา 400 ไร่ มีสิทธิตั้งนายแทนด้ว่าความในโรงศาลได้
 เจ้าภาษีนายอากรที่ใคร่บ้ผูกขาดเก็บภาษีอากรมักเป็นพ่อค้าที่เกี่ยวข้องกับการค้า
 ทางทะเล (2) เนื่องจากการประมูลเก็บภาษีผูกขาดชนิดใดชนิดหนึ่ง หมายถึง
 การ เป็นเจ้าของขายสินค้าบางอย่างใดแต่เดี๋ยว เช่น พริกไทย พ่อค้าสามารถ
 ซื้อขายพริกไทยได้แต่เพียงผู้เดียวจะตอกรับผูกขาดภาษีพริกไทยที่เก็บจากชาวไร่
 ที่ปลูกพริกไทย และที่เก็บจากผู้ออกลงสำเภา (3)

อย่างไรก็ตามภายหลังปี พ.ศ. 2398 ภายใตผลลภาไรและประสพการณ
 การผูกขาดภาษีอากรของนายทนในไทยก็ยังคง เฟื่องฟูอยู่ เนื่องจากการทำ
 สนธิสัญญาเบาริง ถือไถวราสินสุคแห่งการผูกขาดสินค้าเกือบทุกอยางโดยรัฐ

(1) ก.ศ.ร. กุหลาบ, มหามชมาศมณกุลวงศ์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยาม
 ประเภท, ร.ศ. 124) 1: 275 - 285.

(2) พระยาอนูมานราชชน, ตำนานศุลกากร (พระนคร: โรงพิมพ์
 พระจันทร์, 2494) พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพนายเหมงกิจ และ นายจันทร์ ชิมตระกุล
 ณ. เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส 11 มิถุนายน 2494, หน้า 15.

(3) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, ประชุมพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ 3 (พระนคร: คลังวิทยา, 2505), หน้า 261 - 262.

ทำให้รัฐหันมาเน้นรายได้ภาษีภายในประเทศมากขึ้น โดยยังคงให้เอกชนประมูล
ผูกขาดจัดเก็บภาษีส่งรัฐ การผูกขาดภาษีเงิน อากรสุรา บอนเบี้ย ห่วย เป็น
กิจกรรมการค้าที่ใหญ่และสำคัญและอยู่ในมือของนายทุนจีน เป็นส่วนใหญ่⁽¹⁾
ลักษณะนี้ไม่เปลี่ยนแปลง เลยจนกระทั่งปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
ประมาณครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมดของรัฐจากภาษีประมูลผูกขาดของอากรสุรา
สุรา บอนเบี้ย ห่วย⁽²⁾ รายได้เหล่านี้ถือเป็นเงินจำนวนมากที่ใช้จ่ายใน

(1) James C. Ingram, Economic Change in Thailand since 1850, p. 35; ภาวะผูกขาดภาษีอากร กิ่งลาวแก่นายทุนจีนไม่เปลี่ยนแปลง
แม้ว่าในการจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
ทรงให้เหตุผลว่า เพื่อมิให้เงินตราแพร่หลายไปอยู่กับคนจีน อย่างไรก็ตาม
ในสารตราของ เจ้าพระยาสุรศักดิ์ภูเงิน 1,500 ซึ่งไปเป็นทุนประกันภาษีโดย
มีจีนเป็นเจ้าของภาษีผูกขาดรวมควย ผู้เขียนคิดว่า บทบาทชาวจีนในการเป็นเจ้า-
ภาษีคงไม่ลดลงหลังจากตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ปี พ.ศ. 2416 และยังคงบทบาท
ตลอดรัชกาลที่ 5 อย่างไรก็ตามปลายรัชกาลนี้เริ่มจัดเก็บภาษีหัว เมือง เป็น
รัฐบาลตัวเอง เริ่มจัดเก็บภาษีเงินโดยรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2451 เลิกอากร
ห่วย กข ทั้งหมดในกรุงเทพเมื่อ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 เลิกอากรบอนเบี้ย
ทั้งประเทศเมื่อ 1 เมษายน พ.ศ. 2460; หอรัษฎากร จดหมายเทศรัชกาลที่ 5
มัตที่ 168/3 ภาษีอากร เรื่องการปรึกษากับท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ เรื่องการ
จัดการภาษีอากร; หอรัษฎากร จดหมายเทศรัชกาลที่ 5 มัตที่ 169/10
สารตราเรื่องให้เจ้าพระยาสุรศักดิ์ภูเงินตรจัดการภาษีเงิน.

(2) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, ระบบ
เศรษฐกิจไทย 1851 - 1910, หน้า 12; Ian George Brown, "The
Ministry of Finance and the Early Development of Modern
Financial Administration in Siam 1855 - 1910," p. 261.

ราชการ ถึงกระแสนพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องรายได้แผ่นดินว่า "เงินภาษีแผ่นดินเป็นจำนวนมากของเงินรายได้ที่ใช้จ่ายในราชการ" (1) เช่นเดียวกับอากรบอเบี้ย แลรัฐนโยบายจะเลิกแต่ก็ประสบปัญหาอย่างมากในเรื่องรายได้จำนวนมากจากอากรชนิดนี้ กล่าวคือ "การบอเบี้ยเวลานี้กำลังผลประโยชน์ได้ใช้จ่ายราชการแผ่นดินเป็นอันมากในเมื่อภาษีอากรอื่น ๆ ยังมีไม่จัดเพิ่มเติม จะเลิกอบเสียในครั้งเดียวก็ขาดประโยชน์" (2)

การที่รัฐประสบปัญหาเรื่องรายได้แผ่นดินเกิดขึ้นเนื่องจากการตั้งระบบราชการอันกว้างขวางนั้น มักจะพบปัญหาที่ยากลำบากในการเก็บทรัพยากรจากราษฎรสำหรับจ่ายเป็นเงินก้อนใหญ่ในราชการ เพื่อที่จะทำใ้บุคคลเหล่านั้นขึ้นกับรัฐกับปัญหาเท่านั้น วิธีแก้ปัญหาโดยการให้เอกชนจัดเก็บภาษี (3) ถึงปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2449 รายได้จริงของรัฐ 57 ล้านบาทงบประมาณเงินก้อนที่ใช้จ่ายในราชการเป็นเงิน 20.7 ล้านบาทหรือเท่ากับ

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 7/17
จัดการจำหน่ายคืนเพื่อตอนยศบดินโทนอยลง, 2 มีนาคม 2460.

(2) "ประกาศเลิกบอเบี้ย," ราชกิจจานุเบกษา 15 (19
กุมภาพันธ์ ร.ศ. 117): 494.

(3) หอขวัญาณ จกหมายเหตุรัชกาลที่ 5 มคที่ 157/12 ชื่อ
ประกาศเรื่องปรึกษาเลิกทาส และบอเบี้ย; Barrington Moore Jr.,
Social Origin of Dictatorship of Democracy (Boston: Beacon
Press, 1967), p. 172; Fred W. Riggs, Thailand: The Modernization
of Bureaucratic Polity (Honolulu: East-West Center Press;
1966), pp. 112 - 113.

37.8 % ของรายได้ประเทศ (1) และปรากฏในปีเดียวกันนั้นภาษีเงินได้จะลดจากปีก่อนถึง 1 ล้านบาท ยังสูงกว่ารายได้จากภาษีที่ดินเพิ่มขึ้นหลังจากมีการประเมินจัดเก็บใหม่ถึง 1 ล้าน 3 แสนบาท (2)

เมื่อพิจารณา (ตารางที่ 1) รายได้ของรัฐจากภาษีที่ดินและภาษีเงิน จะเห็นว่าในระหว่าง พ.ศ. 2443 - 2448 รายได้จากภาษีที่ดินเพิ่มขึ้นจาก 3 ล้านบาท เป็น 3 ล้าน 9 แสนบาท แต่เป็นการเพิ่มขึ้นในสัดส่วนลดลง เมื่อเทียบกับรายได้ประเทศ คือ จาก 8.4 % เป็น 7.5 % และจากช่วงนี้ รายได้จากเงินเพิ่มจาก 15 % เป็น 20 % เมื่อเทียบกับรายได้ประเทศ รายได้เงินในปี พ.ศ. 2448 มากกว่าภาษีที่ดินประเทศ 6 ล้าน 4 แสนบาท

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 8.2/2 รายงานงบประมาณปี พ.ศ. 2455 ของกรมพระจันทบุรีนฤนาถ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 131; อังใน พร เพ็ญ อันตระกูล, "รายจ่ายแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468)," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517, หน้า 40.

(2) Thailand, Ministry of Finance, Statistical Year Books of the Kingdom of Siam, 1916 First Number, (M.F., S.Y.B.) p. 29, p. 39, p. 40.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบรายไคจากรายได้ที่ดินและเงิน พ.ศ. 2443
ถึง พ.ศ. 2448

พ.ศ.	รายได้ที่ดิน	%ของรายไค	เงิน	%ของรายไค
2443	2,995,378	8.4	5,432,230	15.3
2444	3,144,855	8.3	5,072,705	14.0
2445	3,163,535	7.9	7,080,637	18.1
2446	2,941,196	6.9	6,972,780	16.1
2447	3,763,647	8.3	6,403,004	13.9
2448	3,859,494	7.5	10,260,961	19.9

ที่มา: M.F.; S.Y.B. 1916, p. 34, p. 39; ในการคิดคำนวณ รายได้ที่ดินจากรายได้ พ.ศ. 2448 คือ นับแต่ พ.ศ. 2449 เป็นต้นไป รัฐ เริ่มตนควบคุมกิจการเงินและในที่สุดจัดเป็นรัฐเก็บเองในปี พ.ศ. 2451 ส่วน รายได้ที่ดินก็เช่นกัน หลังปี พ.ศ. 2449 ไม่มีการสำรวจจัดเก็บรายได้ที่ดินใหม่มีผล ในรายได้ที่ดินเพิ่มขึ้นรวดเร็ว

รายได้ที่ดิน อากรบอบเบี้ย สรา หรือ นอกจากเป็นรายไคที่สำคัญของ ประเทศแล้ว ยัง เป็นสิ่งดึงดูดใจความร่ำรวยที่เจ้าภานายอกรจะไครับ ในการประมูลยกรายได้ที่ ร.ศ. 124, ร.ศ. 125, ร.ศ. 126: ซวยให้ เห็นถึง เงินจำนวนมากที่ประมูลเพื่อซอมกขาดรายได้ คือ เจ้าภานายาประมูล มสทกลางปีละ 8,800,000 บาท ซึ้นกว่าจำนวนกอนปีละ 3,480,000 บาท มณฑลตะวันตกปีละ 640,800 บาท ซึ้นกว่าเดิม 344,800 บาท⁽¹⁾

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 12.1/1

การเพิ่มขึ้นของจำนวนเงินประมูลผูกขาดภาษีนี้ แท้จริงก็ปรากฏอยู่
บ่อยครั้งที่เจ้าภาษีนายอากกรองชาตุนและชายกิจการ ให้อิเหนื้หลวง (1)
แต่ปรากฏอยู่เสมอเช่นกันที่ชาตุนแลวยังมาขอค่าประมูล (2) หรือแข่งขันว่า

คำกราบบังคมทูลของกรมพระจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดีกระทรวงพระคลังสมบัติ
 26 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 130; ในการว่าประมูลผูกขาดภาษีนี้ มักจะผูกขาด 3 ปี
 และแบ่งผู้รับช่วง เป็นมณฑล สำหรับเจ้าภาษีผู้นี้ประกอบด้วยหลวงดำรงธรรมสาร
 พระบริบูรณ์โกษากร กับ หลวงสุนทรโกษา เป็นตัวเจ้าภาษี พระยาภักดีภัทรกร กับ
 พระยาโชติธำมณีเป็นผู้ประมูล หลวงวารีราชายุค (โป) กับ หลวงพิไชย รั้วเรือน
 กำหนดประมูลผูกขาดเป็นมณฑลกลางประกอบด้วย กรุงเทพ, นครสวรรค์,
 กรุงเทพฯ, ราชบุรี, นครไชยศรี, นครราชสีมา, พิษณุโลกย์, จันทบุรี, ระยอง
 กับมณฑลตะวันตกประกอบด้วยชุมพร นครศรีธรรมราช.

(1) หลังจากรัฐบาลออกพระราชบัญญัติเจ้าภาษีนายอากกร พ.ศ. 2416
 รัฐได้เพิ่มความเข้มงวดการว่าประมูล การส่งเงินงวด ถ้าผู้ใดไม่ส่งตามงวด
 จะทำการยึดทรัพย์ ปรากฏว่ามีเจ้าภาษีนายอากกรจำนวนมากเป็นหนี้หลวง
 ชายกิจการให้เหนื้หลวง เช่น พระยาภักดีภัทรกร; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
 เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 22.1/2 หนังสือของพระเจ้าบรมวงษาเธอพระองค์เจ้า-
 รววรรณกร กราบทูลพระเจ้าบรมวงษาเธอ กรมหมื่นสมมติอมรพันธ์ เรื่องพระยา
 ภักดีภัทรกร 7 มีนาคม 2431; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5
 ค 22.1/53 ส่งเงินที่ค้างแก่เจ้าภาษีนายอากกร (13 มิถุนายน ร.ศ. 125
 ถึง 1 สิงหาคม ร.ศ. 126).

(2) พระยาภักดีภัทรกร เจ้าภาษีสำคัญคนหนึ่งร้องทุกข์ว่า "ไม่ได้
 ทำภาษีอากรมา 8 ปี แล้วยังชักสนมาก" และยัง เป็นหนี้หลวงมากจึงขอประมูล
 อากกรหวย; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 22.1/2 ฎีกา
 พระยาภักดีพรธนากร 6 ตุลาคม 2436.

ประมาณสองตัน ทั้งนี้ เนื่องมาจากเงินที่รับประมาณมีจำนวนมากและยังหมายรวม
ถึงการซื้อขายสินค้าภายในภาคที่ยกเข้ามา เช่น ฝิ่น⁽¹⁾ ถั่วดำ
เจ้าภาษีสามารถซื้อขายในภาคนี้ของของกฎหมาย และ เก็บเกี่ยวผลกำไร
อย่างสูงภายใต้ระบบเงาของการผูกขาด

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าเงินประมาณที่เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2437
 ถึง พ.ศ. 2439 คิดเป็นเงินปีละ 2.5 ล้านบาท ถึงปีละ 7.9 ล้านบาท
 ในพ.ศ. 2446 - 2448 การเพิ่มขึ้นของเงินที่หาประมาณนี้ ยังแสดงให้เห็น
ถึงกำไรที่เพิ่มขึ้นของเจ้าภาษีในกิจการนี้ คือ จากกำไรปีละ 251,000 บาท
 ใน พ.ศ. 2437 - 2439 เป็นกำไรปีละ 789,000 บาท ใน พ.ศ. 2446
 ถึง พ.ศ. 2448 หรือคิดเป็นพันที่เพิ่มขึ้นถึง 350.9

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) ฝิ่นฝิ่นมีคนชอบใจอย่างมาก ไม่มีพิธีตรองเหมือนการทำอาหาร
 สุราทั้งเวลาขายก็ขายเป็นเงินสด ไม่มีลูกหนี้ติดค้างเหมือนอาหารสุรา;
 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 14.1 ก/41 หม่อมเจ้า
 ปิยภักดี กรมหลวงพระเจอลุกยาเธอ กรมหมื่นจันทบุรี ณรงค์ตำแหน่งเสนาบดี
 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ 5 มีนาคม ร.ศ. 126.

ตารางที่ 2 แสดงกำไรของเจ้าภาษีเงินได้ พ.ศ. 2437 - 2439
ถึง พ.ศ. 2446 - 2448

ยุคเจ้าภาษี	เงินประมาณ ปีละ	กำไรของเจ้าภาษี ปีละ	ดัชนี พ.ศ. 2437 - 2439 = 100
2437 - 2439	2.51	251,000	100.0
2440 - 2442	3.46	346,000	137.8
2443 - 2445	5.86	586,000	259.4
2446 - 2448	7.89	789,000	350.9

ที่มา: M.F., S.Y.B. 1916, p. 34; สำหรับการศึกษากำไร
จากการผูกขาดนี้ คิดจากหลักฐานที่กฎหมายกำหนดไว้แน่ชัด เจ้าภาษีได้รับ
10 ลกจากรัฐในเงินที่ช่วยขายทั้งหมด อย่างไรก็ตามกำไรที่เจ้าภาษีได้นั้น
มีมากกว่านี้ โดยเฉพาะกำไรอย่างมากจากการขายฝิ่นเถื่อน แต่ไม่สามารถ
หาตัวเลขที่แน่ชัดได้ นอกจากนั้นการที่เลือกชุดเจ้าภาษีดังกล่าว ปรากฏใน
หลักฐานว่าเป็นเจ้าภาษีที่กำไรกำไรอย่างมากทราย และหลังจากชุดนี้แล้ว
มีปัจจัยหลายอย่าง เช่น ฝิ่นเถื่อนที่เพิ่มมากขึ้น เงินประมาณที่สูงเกินไปทำให้
เจ้าภาษีพากันขาดทุนจนถึงล้มละลายลง (1)

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ 14.1 ก/44
หม่อมเจ้าปิยภักดิ์ กรามทุลพระ เจ้าอุยกยาเธอ กรมหมื่นจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ 30 มกราคม ร.ศ. 127.

สำหรับภานอื่น ๆ เช่น หวย และสรา ปรากฏว่านายอภกรหวยกับ
 นายอภกรสรามักเป็นมงคลเดียวกัน คือ ขณะที่ตั้งรานขายสราจะเขียนหวยไป
 ควบ (1) ส่วนอภกรบอนเบี้ย ถ้าพอใจประมูลใดคงบอนและเป็นเจ้ามือเอง
 นายอภกร เรียกเก็บหัว เบี้ยจากลูกค้าที่เข้ามา เล่นตัวไปส่งหลวง เมื่อครบเงิน
 หลวงแล้วคือเป็นกำไร เงินกำไรนี้เรียกว่า คง เป็นส่วนลคร อยละ 10 ตาม
 ประเพณีที่เก็บอภกรแต่โบราณมา (2) นอกจากกำไรส่วนนี้แล้ว ยังได้จากการ
 เป็นเจ้ามือตัดสินจากคนแทงอีกด้วย (3)

นอกจากนี้แล้วในการประมูลภานอื่น บอนเบี้ย สรา หวย มีกำหนด
 ส่งเป็นงวด ถ้าไม่ถึงงวดส่งพระคลังมหาสมบัติ เจ้าภานจะฝากแบ่งกับ
 คุกเบี้ย (4) 9

ลักษณะการสะสมหนี้ที่กล่าวมาข้างต้น ปรากฏในประเทศเอเชีย-
 ตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ โดยเฉพาะแต่ในไทย เช่น ฟิลิปปินส์ Wickberg

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ก 14.1 ก/19
 พระยาสุรียานุวัตร เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติกราบบังคมทูล
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 มกราคม ร.ศ. 126.

(2) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมกราชาธิราช,
 ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17 (พระนคร: ครุสภา, 2507), หน้า 199.

(3) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 น 44.5/1
 รายงานประชุมเทศบาล 25 มกราคม ร.ศ. 114.

(4) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ย 13/78
 คำกราบบังคมทูลของกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ เรื่องพระสรวพการหนีญักิจ
 เป็นความกับจีนอง 15 สิงหาคม ร.ศ. 129.

ยื่นยื่นว่านายทุนจีนที่ร่ำรวยที่สุดในกรุงมะนิลา มาจากการเป็นเจ้าภาษีฝิ่น⁽¹⁾
 เช่นเดียวกับในเวียดนาม ภายใต้อำนาจผูกขาดเป็นเจ้าภาษี เช่น ฝิ่น
 เจ้าภาษีสามารถลักลอบกาฝิ่นเดือนใดอย่างง่ายตาบ และรายได้จากการกา
 ฝิ่นเดือนหนึ่ง เป็นจำนวนหลายล้านดอลลาร์ ซึ่ง เป็นรายได้นอกเหนือกำไร 10
 ลกจากการค้าฝิ่นที่ไต่รับผูกขาดมาในแต่ละปี⁽²⁾

จะ เห็นได้ว่าภาษีโคตรควบคุมครองและผลกำไรร่วมกับชนชั้นปกครอง
 ความร่ำรวยของนายทุนสำเร็จลงโดยการเป็นเจ้าภาษีนายอากร โดยเฉพาะ
 จากการผูกขาดภาษีฝิ่น อากรสุรา บอนเบี้ย และหอย จากตัวเลขของรายได้
 ทั้งประเทศซึ่งที่ไต่ประมาณมาแล้ว การผูกขาดภาษีเหล่านี้ก็เป็นครึ่งหนึ่งของ
 รายได้รัฐ กล่าวไต่การกิจการที่สำคัญในประเทศขณะนั้นอยู่ในมือของ เจ้าภาษี
 นายอากร เป็นส่วนใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี
 พระราชดำรัสในเรื่องนี้ว่า "เจ้าภาษีโคตรเงินมาแล้วเอาเงินไปทำการค้าต่าง ๆ"⁽³⁾

(1) Edgar Wickberg, The Chinese in Philippine's Life 1850 - 1898. (New Haven: Yale University Press, 1965), p. 117.

(2) René Dubreuil, De la Condition Des Chinois et de leur Rôle Economique en Indochine (Bar-sur-Seine: Imprimerie C. Caillard, 1910), p. 74; H.L. Jammes, Souvenirs du Pays d'Annam (Paris: A Challamel, 1900), p. 119; quoted in Ngo Vinh Long, Before The Revolution: The Vietnamese Peasants under the French, (Massachusetts: The M.I.T. Press, 1973), p. 79.

(3) "พระราชบัญญัติสำหรับหอรัษฎากรพิพัฒน์ จ.ศ. 1235," ราชกิจจานุเบกษา, 1: 25.

คังนั้นกล่าวไควรานลประโยชน์จากการผูกขาดภาษีอากร เจ้าภาษีสามีสามารถระดม
 ทุนและรับการคุ้มครองพิทักษ์กิจกรรมเศรษฐกิจที่ผูกขาด นอกจากนี้ยังทำให้
 นายทุนสามารถดำเนินธุรกิจที่สำคัญในเวลานั้น อันเป็นผลกำไรจากการเก็บ
 ภาษีอากรผูกขาด คังจะชี้ให้เห็นชัดจากประวัติของนายทุนที่สำคัญในเวลานั้น

ตัวอย่างแรก คือ บริษัทกิมเซงหลี ผู้ก่อตั้งบริษัทที่สำคัญ คือ
 จินเค็ง หรือ อากูร เค็ง หรือ หลวงอรรถภัทเทพานิช (1) ท่านผู้นี้เกิดในเมืองจีน
 เดินทางมาเมืองไทยปี พ.ศ. 2402 ขณะนั้นอายุ 18 ปี จินเค็งมาเมืองไทย
 ในลักษณะเสือนินหมอนใบ เช่นเดียวกับชาวจีนอื่น ๆ ที่เข้ามาในเมืองไทยเวลา
 นั้น และเป็นหนี้สำหรับค่าเดินทาง 18 บาท

เมื่อเขามาแล้วมีอาชีพแรกเริ่ม คือ รับจ้าง เป็นจับกังพายเรือโค
 เงินเดือน 3 บาทต่อเดือน ต่อมาสามารถไ้เงินที่เขาคกรงให้เป็นค่า
 โดยสารหมดแล้ว เปลี่ยนอาชีพรับจ้างหุงข้าวกระทะในโรงสีแห่งหนึ่งสำหรับ
 เลี้ยงจับกัง โคคายางมากขึ้นกว่าแต่ก่อน จนมีทุนพอออกค้าขายโดยลำพังได้
 นอกจากค้าขายแล้วยังออกเงินกู้ยืมด้วย เมื่อเขาสยดสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชชระต่อมาจินเค็งออกจากกรุงไปค้าขายทาง
 เมืองเหนือ ไปอยู่เมืองตากก่อนแล้วขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่ จนกระทั่งปี
 พ.ศ. 2425 โคเป็นเจ้าของร้านค้าส่งสินค้าออกเล็ก ๆ ร้านหนึ่ง ชื่อ

(1) รายละเอียดของประวัติท่านผู้นี้จากการสัมภาษณ์คุณกาญจนา โสภโณคร
 คุณนิเว โสภโณคร ที่บ้านเสาชิงช้า 29 สิงหาคม 2521, เวลา 18.00 -
 19.30 น.; พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, "ประวัติ
 หลวงอรรถภัทเทพานิช ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17 ตำนานเรื่อง เล็กหยวนแล
 บอน เมื่อยู่ในกรุงเทพ (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462) พิมพ์ใน
 งานศพหลวงอรรถภัทเทพานิช (เค็ง โสภโณคร) ปีระมว พ.ศ. 2462.

รานฮวทสี่⁽¹⁾ ปรากฏว่า เมื่อไปท่ามาค้าขายอยู่ที่เมือง เชียงใหม่ พอมีก้าว
 จีนโคเจ้า เจ้าพระ เจ้า เชียงใหม่จนคุณ เคย เป็นล่ามกับจีนไกรบีสมัยทานไม้สัก
 และในเวลาเดียวกันจีนเต็งโคเจ้าหาพระนรินทรราช เสนา (ต่อมาไกรบีเลื่อน
 ตำแหน่งจีน เป็นเจ้าพระยารัตนธิเบศร์) ซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า
 บดงตั้งให้เป็นข้าหลวงจีนมาประจำเมือง เชียงใหม่ จนมีความคุ้นเคยและได้
 ช่วยอุปการะจนไกรบีทำภาษีอากร บอนเบี้ย สุรา และเป็น โฉวรับชวงผูกขาด
 คัดตอมาจากพระภักดี⁽²⁾ คนทั้งหลายจึง เรียกว่า "อากร เต็ง" ต่อมา
 อากร เต็งขยายการค้าลงมาถึงเมืองตากโคเจ้ารวมหน่วนกับจีนบุญเป็น (ต่อมา
 ไกรบีตำแหน่ง เป็นหลวงจิตรจ่านงควานิช กรมทนาย) และจีนทองอยู่ (ต่อมา
 คือ หลวงบริษัคมประชากรมการเมืองตาก) ท่าการค้าขายและรับผูกขาด
 ภาษีอากรทั้ง แดเมือง เชียงใหม่เรื่อยลงมาจนถึงปากน้ำโพใน เมืองนครสวรรค์

ครั้น พ.ศ. 2436 เมื่อเจ้าพระยารัตนธิเบศร์ย้ายกลับมากรุง เพ
 อากร เต็งจึงตามลงมาตั้งห้ามกิมเซงหลี่ที่กรุง เพ กิจการที่ดำเนินมีโรงสีไฟ
 และโรง เลื่อยไม้ เมื่อมาตั้งรกรากที่กรุง เพโคคิดตอตามพระจินดาจักรรัศ
 เพื่อถวายตัว เป็นมหาดเล็กของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชา-
 นุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น การที่ต้องมาถวายตัว เป็นมหาดเล็ก
 นั้นถือเป็นประเพณีที่นิยมอยู่ในเวลานั้น จึงที่เจ้าพระยาสุรารักษ์พิภักดี (เลื่อน สุรารักษ์วานิช)
 กลาวไว้ว่า

(1) Williem G. Skinner, Chinese Society in Thailand

..., p. 137.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 4.4/7

เรื่องจีนเต็งท่าภาษีอากร เกี่ยวของคชบราชการ เมืองนคร เชียงใหม่ (24 ธันวาคม
 ร.ศ. 113 - 30 มิถุนายน ร.ศ. 114).

เป็นประเพณีนิยมเมื่อ 50 - 60 ปีก่อนนี้ หูด้ามักหาที่ฝังโดย
ผูกฝังค้ำไว้เป็นบริวารของเจ้านายพระองค์หนึ่งพระองค์ใด แขนง
จึง ก็เช่นกัน เจ้าพระยาเคยเห็นป้ายปักชายคันทองที่หน้าโรงวา
งิ้วของสมเด็จพระพุทธบาทสมเด็จระบรมชนครสุวรวรค งามของกรมขุนนคร-
ไชยศรี ทั้งนี้เป็นคน วากรณ์วาปองกับทหารวังแคโค... (1)

หลังจากกิจการบริษัทกิม เซง หลี่ตั้งมีที่กรุง เพชรแล้ว ได้เริ่มประมุล
ภาณีอากรผูกขาดควยตนเองแทนที่จะรับผูกวาง เหมือนแต่ก่อน เริ่มแรกโดยการ
ประมุลผูกขาดภาณีใบแขวง เมือง เชียงใหม่ปีพ.ศ. 2437 (2) และนับจากปี
ดังกล่าวเป็นต้นไป การประมุลผูกขาดภาณี เช่น ผืน อากรสุรา บอนเบี้ย
หวย บริษัทกิม เซง หลี่ได้ประมุลผูกกับทำอยู่หลายครั้ง โดย เฉพาะภาณีผืน
มณฑลพายัพแล้ว จนกระทั่งสิ้นสมัยพระบาทสมเด็จระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
ปรากฏว่าไม่มีใครมาประมุลสู้กับบริษัทนี้ได้ (3)

เมื่อเริ่มกิจการบริษัทผูกขาดภาณีอากรอย่างจริงจังแล้ว บริษัท
กิม เซง หลี่ได้ขยายการลงทุนในกิจการอื่น ๆ ได้แก่ การป่าไม้ทางมณฑลพายัพ

(1) เอก วิสกุล, การเดินเรือพาณิชย์ในประเทศไทย, ม.ป.ท.
พิมพ์เป็นที่ระลึกในการดาบนาภิจักรพรรดิ นายโป สรรักษ์วานิช อ. วัฒนงกุ
ณัศริยาราม, 27 มิถุนายน 2493.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ก 4.1/7,
เอกสารอางแล.

(3) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ก 14.1 ก/23
พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นมหิศราชหฤทัย กราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวาย
พระบาทสมเด็จระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เรื่อง การ เปลี่ยนวิธีประมุลผูกขาด
ภาณีผืน, 20 พฤศจิกายน ร.ศ. 120.

หลายแห่ง และยังมีลงทุนซื้อที่ดินมากมายในแถบเมืองเหนือ⁽¹⁾ นอกจากนี้ยังมีโรงงานรับส่ง เขาและออกที่เมืองตากแห่งหนึ่ง

สำหรับกิจการที่กรุงเทพฯ ประมาณ พ.ศ. 2451 บริษัทไคยบาย โรงสีไฟถึง 5 โรง, โรงเลื่อย 3 โรง, อเรือ 1 โรง นับเป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ ขณะนั้น⁽²⁾ รวมสมัยและเหตุการณ์ในก่อนนั้น กล่าวหา บริษัทกษิรซึ่งมีขนาดใหญ่มากและมีคนงานนับเป็นจำนวนพันกว่าคน⁽³⁾ นอกจากโรงสีที่กรุงเทพฯ บริษัทยังไคยบายกิจการโรงสีหัวประเทศ⁽⁴⁾ เช่น โรงสีกิมเซงฮวด ที่ตำบลปากน้ำโพ⁽⁵⁾ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเงินลงทุนในกิจการธนาคาร ไคยบาย กสยยามกับมาจล กิจการเรือเมลจีนสยามทุนจำกัด และกิจการธนาคารที่ฮ่องกง ชิวเถา และหุ้นส่วนในบริษัทรถไฟที่ชิวเถา จำนวนเงิน 7 แสนบาทกว่า⁽⁶⁾

(1) สัมภาษณ์คุณฉวี โสภโณกร, บ้านเสาชิงช้า 29 สิงหาคม 2521 เวลา 18.00 - 19.30 น.

(2) A.H. Stöven, "Rice" in Twentieth Century Impression of Siam, eds, Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, (Bangkok: Lloyd's Greater Britain Publishing Company, 1908), p. 161.

(3) สัมภาษณ์ขุนประเสริฐศุภมาศรา (เจริญ จันทรมบรรณ) หมอบานวิมลลง 9 กุมภาพันธ์ 2522 เวลา 10.00 - 11.30 น.

(4) สัมภาษณ์คุณฉวี โสภโณกร, 29 สิงหาคม 2521.

(5) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 น 37/9 โรงสีกลไฟกิมเซงหุดี ตำบลปากน้ำโพ 14 สิงหาคม ร.ศ. 129 - 24 สิงหาคม ร.ศ. 129.

(6) สัมภาษณ์คุณกาญจนา โสภโณกร และ คุณฉวี โสภโณกร.

ในกรณีทาง เสง เส็ง เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนกับ การกอบกู้
 ของทาง กังกลาวมาจากการระดมทุนับผูกขาดภาษีอากร จากประวัติของพระยา
 ไชยวัฏราช เสรฐบุรี (มีน เลาะห์ เสรฐบุรี)⁽¹⁾ ผู้สืบทอดมรดกเจ้าของกิจการ
 ทางนี้ กล่าวถึง ประวัติของพระเจริญราชชน (เฑง) ผู้เป็นต้นสกุลเลาะห์ เสรฐบุรี
 ว่า พระเจริญราชชน (เฑง) เป็นจีนฮกเกี้ยน แซ่เหลา ชาวเมืองเจียงจิว
 ษาเมืองไทยเมื่ออายุ 15 ปี ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-
 เจ้าอยู่หัวเสวยราชย์อยู่ จีนเฑง เดินทางมาเมืองไทยตามคำชักชวนจากญาติ
 รวมแปด คือ พระยาพิสดมภ์คัมภีร์บริกรม (ยิ้ม คนสกุลพิศมภ์) ซึ่งตั้งตัวเป็น
 ปักแผนแลแรกเริ่มเข้ามาอาศัยกับพระยาพิสดมภ์คัมภีร์บริกรม ช่วยทำการค้าขาย
 ที่บ้านกังกลาว ในระหว่างที่ว่างงานอยู่นี้ได้เรียนรู้วิธีการทำการค้าและ
 การผูกขาดภาษีอากร เนื่องจากพระยาพิสดมภ์คัมภีร์บริกรมทำการผูกขาดภาษีเงิน
 สุรา และมีโรงพิมพ์อ้อยที่สำคัญในเวลานั้น กอมาจีนเฑงสามารถตั้งตัวเป็นอิสระ
 ประกอบอาชีพค้าขายตามลำพัง อาชีพที่ดำเนินทั้งการค้าและผูกขาดภาษีอากร
 จากเอกสารพบว่าก่อนที่รัฐบาลตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ในปี พ.ศ. 2416 จีนเฑง
 เกี่ยวข้องกับการภาษีอากรโดยรับเป็นประกันแก่จีนฮน นายอากรผูกบอน เบี้ย
 เมืองเพชรบุรี 2 ปี จีนเฑียงโฮ นายอากรบอน เบี้ยและสราเมือง เพชรบุรี
 2 ปี จีนเฑงคัมผูกขาดภาษีอากรสราที่เมือง เพชรบุรี 3 ปี⁽²⁾ ภายหลังปี
 พ.ศ. 2416 เป็นคนมาจีนเฑงใคร้บผูกขาดภาษีอากรหลายอย่างด้วยกัน ใ้รับ

(1) พระเจงเงินอักษร, เรื่องพระราชไมตรีในระหว่างกรุงสยามกับ
 กรุงจีน, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472), พิมพ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาไชยวัฏราช เสรฐบุรี (มีน เลาะห์-
 เสรฐบุรี), 2472.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ก 22.1/18
 ฎีกาของพระเจริญราชชน (เฑง) 2 ตุลาคม ร.ศ. 110.

แต่งตั้งให้เป็นหลวง เจริญราชชนกก่อนแล้วเลื่อนเป็น พระเจริญราชชน ต่อมา
 ภาณีอากรที่ผูกขาดที่ระ เจริญราชชน (เทง) มีบทบาทสำคัญใดแก่ ภาณีอากร
 สยามณฑลทรงเทพเกือบทั้งหมดตกอยู่ในมือของเขา นอกจากอากรสุรายังมี
 ภาณีนำออย ภาณีนำตาลตะโหนด หลายตำลในมณฑลดังกล่าว และยังทำอากร
 รังนล่อถวญ (1)

ขณะที่กิจการภาณีอากรผูกขาดดำเนินอยู่และสืบทอดต่อมาถึง
 ทายาท คือ พระยาโชฎิกกราช เศรษฐี (มัน) ตามมัญญิมรดกของพระ เจริญราชชน
 (เทง) (2) โลกดารถึงกิจการที่ลงหนักขึ้นเนื่องจากกำไรจากผูกขาดภาณีอากร
 ไคแก่ การลงหนักขึ้นที่ดินโดยเฉพาะที่ดินแถวลำเพ็ง นอกจากนี้มีราบแมงมั่ง
 โรงสีเชิงหยไถ ที่กรุงเทพฯ โรงสีเบง เซ่งจัน ที่เมืองฉะเชิงเทรา (3) และ
 ราบแมงหยไถ ที่ฮ่องกง ทางหยเส็ง ที่สิงคโปร์ (4)

(1) เอกสาร เกี่ยววกับ.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ย 13.2/56
 เรื่องมรดกพระ เจริญราชชน (เทง) 3 ตุลาคม ร.ศ. 115 - 13 เมษายน
 ร.ศ. 116.

(3) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 กษ 13/544
 ขาหลวง เกษตรมณฑลปราจีน กราบเรียนเจ้าคุณปลัด ทูลฉลองกระทรวง-
 เกษตรธิการ เรื่องค่าออยโรงสีต่าง ๆ ในมณฑลปราจีน 4 ฉบับ
 12 มกราคม ร.ศ. 130.

(4) สัมภาษณ์คุณเอก วิสกุล ที่บ้านเอกมัย 18 มกราคม 2520
 เวลา 10.00 - 12.00 น.

นายทนต์สำคัญอีกตัวอย่างหนึ่งที่มีรากฐานจากกิจกรรมภาณีอากรผูกขาด คือ พระพิบูลย์พัฒนากร (1) ท่านนี้เป็นจีนนอก ชื่อ เกียฮั่นหรือ โจ้เซียง เกิดทางมาประเทศไทยในราวทศวรรษพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นอายุประมาณ 20 ปี เขามานวดอาชีพค้าขายกับญาติซึ่งมีศักดิ์เป็นอา คือ หลวงออร (ไม่ทราบสร้อยท้าย) ขวญหลวงออรตาขาย ภายหลังต่อมาหลวงออร เห็นว่ามีความสามารถและขยันขันแข็งดี จึงทรงอุทิศให้ในกาขาย และรับช่วงผูกขาดภาณีอากร อันมีอากรสุรา หูย เป็นสำคัญ ภายหลังตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ ปี พ.ศ. 2416 เป็นตนมา เกียฮั่นได้ทำการผูกขาดภาณีอากร โดยลำพัง โกรบี่แพงตั้งเป็นหลวงสวามิภักดิ์ภวนารถ (เกียฮั่น) เจ้าภาณีอากรสุรา ก็จะเห็นได้จากคำกราบบังคมทูลเกล้า ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ รองอธิบดีกรมพระคลัง กล่าวถึงพระพิบูลย์ว่า เมื่อครั้งยังมีตำแหน่งเป็นหลวงสวามิภักดิ์ภวนารถ "...หลวงสวามิภักดิ์ภวนารถ (เกียฮั่น) รับทำภาณีอากรมาแต่ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์มา ไม่เคยค้างเงินพระราชทรัพย์ ทั้งรับประมูลเงินสูงกว่าเดิมอยู่เสมอ..." (2)

จากข้อความดังกล่าวเป็นจริง ดังปรากฏในฎีกาของพระพิบูลย์พัฒนากรเองก็กล่าวไว้ "ตลอด 35 ปี ที่รับประมูลผูกขาดภาณีอากร ไม่เคยต้องลมหรือเสียชื่อเสียง..." (3)

(1) สัมภาษณ์คุณยม ศันตเสรษฐ์ ที่บ้านสันติคาม ชนบุรี

3 พฤษภาคม 2520 เวลา 9.00 - 11.00 น.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 4/ก เรื่องภาณีอากรต่าง ๆ.

(3) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 14.1 ก/33 ฎีกาของพระพิบูลย์พัฒนากร 18 มกราคม ร.ศ. 125.

ในช่วงชีวิตแห่งการประมลภาณีอาการที่สำคัญ มีอาการสุรา หวຍ และ
 ภาณีอื่น สำหรับเป็นนัยถือเป็นรายโคอย่างงามที่พระพิบูลย์พัฒนากร ได้รับ
 โดยเฉพาะภาณีฝันมดตกลงตลกลงข้างข้างในศอก 121, 122, 123 บรากลูวา
 พระพิบูลย์พัฒนากร และพวกมีก่าโรมาท (1)

นอกจากกิจการภาณีอาการจาก เขายังมีกิจการโรงสีไฟหลายแห่ง
 โคนโรงสีไฟ เชียงก็จับ ตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. 2425 โรงสี เชียงโกจัน
 และโรงสี เชียงฮาด ตั้งขึ้นในระยะหลัง (2)

เจ้าภาณีนายอาการสำคัญหนึ่งที่ไม่อาจละเว้นกล่าวถึง คือ
 พระอนุชาธิบดีราชินิยม (คนสกุล เศษวานิช) หรือจีนฮอง หรือจีนยี่ก่อง นาย-
 อากรบอบ เปี้ยและหวยที่สำคัญ ท่านผู้มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด เกิดเมื่อ
 พ.ศ. 2394 บิดาเป็นจีนออกมาจากเมืองกวางโจว คำพลเคี้ยฮัน เขามา
 ทำมาค้าขายที่เมืองไทยและเมืองเขมร (3) พ่อจีนฮองอายุได้ 13 ปี บิดา
 เสียชีวิตลง เหลือแต่มารดาเป็นมหาเลี้ยงชีพ เมื่อเขาอายุได้ 16 ปี เดินทาง
 ไปศึกษาที่เมืองจีน อยู่เมืองจีนไคปี่หนึ่ง เดินทางกลับประเทศไทยช่วยมารดา
 ค้าขาย ประมาณ พ.ศ. 2439 จีนฮอง เริ่มทำการผูกขาดภาณี ภาณีที่รับทำ
 ครั้งแรก คือ อาการหวย หลังจากนั้นต่อมา รับผูกขาดทั้งอาการบอบ เปี้ย หวຍ

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค 12.1/1
 เอกสาร อางแลว.

(2) Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, eds.

Twentieth Century Impression of Siam, p. 165.

(3) Ibid., p. 290.; "พระอนุชาธิบดีราชินิยม (ฮง เศษวานิช),"
 มุขนิชิตัว เกี่ยวบ่อเต็กเชียงคัง แจงกิจการในวาระครบรอบ 60 ปี และผลการ
 ดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 - 2514, หน้า 65.

และนี่ มีทั้งพิมพ์สองครั้ง เพศและมอดดลอื่น ๆ มีผู้กล่าวถึงประวัติของท่านนี้
 ว่า ตลอดระยะเวลาที่รับทำอากาศบอนเปียและหอย โดยเฉพาะอากาศบอนเปีย
 ไบเค เพียงส่ง เงินหลวงในจำนวนหลายล้านบาท ตัวเขาเองได้สะสมเงินทอง
 เป็นจำนวนหลายล้านบาทเช่นกัน (1) และยังคงกล่าวต่อไปว่า ตลอดช่วง 20 ปี
 นี้ตั้งแต่เริ่มทำอากาศบอนเปียและหอยเป็นต้นมา จีนเอง เป็นเจ้าของงานรับส่ง
 สินค้าต่างประเทศ คือ รานเคียมฮัว และมีเงินลงทุนในกิจการ เรือเมลจีนสยาม
 อยู่ 30,000 เซอร์ คิดเป็นเงินลงทุนของจีนเองในกิจการนี้ 300,000 บาท (2)
 นอกจากนี้มีโรงรับจำนำ โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

(1) 許錫豐著「鄭智勇先生」泰國潮州會館三十年
 傳曆二五一年八月出版 第二十三面 ; Arnold Wright
 and Oliver T. Breakspear, eds. Twentieth Century..., p. 250.

(2) บริษัทเรือเมลจีนสยามทุนจำกัด ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2452
 ด้วยเงินทุน 3 ล้านบาท มี 3 แสนแชร์ ๆ ละ 10 บาท ตั้งขึ้นเพื่อเดินเรือ
 รับส่งคนโดยสารและรับบรรทุกสินค้าต่าง ๆ ไปมาระหว่างฮ่องกง ฮัวเตา
 ไคเตา โดยเขาเรือต่างประเทศมาเดิม ผู้แชร์มากในบริษัทนี้ คือ

จีนเอง	30,000	แชร์	หรือ	300,000	บาท
หลวงโสภณเพชรรัตน (กิมเซงหลี)	25,000	"	"	250,000	"
จีนไคฉิน	12,000	"	"	120,000	"
พระสรรพการ (เซย)	10,000	"	"	100,000	"
หลวงจิตรจำนงวานิช	6,000	"	"	60,000	"
จีนคึกหย	6,000	"	"	60,000	"
จีนไชน	6,000	"	"	60,000	"

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 บ 12/19
 เจ้าพระยาสยามมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล กราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวาย

คามประวัติการ ไต่เต้าขึ้นมาของนายทน เหล่านี้ จะเป็นเพียงตัวอย่าง
หน้ามาศึกษา เฉพาะกรณี แต่สามารถ ตั้งรกรากฐานะการ ดำเนินธุรกิจ เป็นแบบคง เดิม
แนวภารกิจที่ดำเนินอยู่นั้น เพื่อผลประโยชน์นายทน แต่การ ประมุขรับทำภาษี
อากรผูกขาดค่าเงิน โดยนายทน เหล่านี้ เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เนื่องจากการ ประมุข
ผูกขาดภาษีอากร โดยเฉพาะเงิน บอนเบี้ย ห่วย สุรา หมายถึงการ กาสิโน
เหล่านี้ ภายใต้ คุ้มครอง ของ รัฐ และถือ เป็น รายได้สำคัญ และ เป็น จำนวนมาก
ส่วนหนึ่ง ของ รายได้ นอก จาก นำไป ประมุขรับทำ ภาษีอากร ต่อไป แน่นอน อีก ส่วน หนึ่ง
นำไป ลงทุน ใน กิจการ ธุรกิจ สาขา อื่น เช่น โรง สี โรง เลื่อย ป่า กลาร ไคว
ระบบ เจ้า ภาษี นาย อากร คือ แหล่ง รายได้ สำคัญ ของ การ ดำเนิน ธุรกิจ ของ
นาย ทน ลักษณะ เช่น นี้ ยัง สามารถ พบ ใน กรณี ของ นาย ทน หัว เมือง ซึ่ง จะ ขอ แยก
กลาร ใน หัว ขอ เฉพาะ ต่อไป

นายทนจากระบบการ เหม่าเมือง

กิจกรรม เศรษฐกิจ อีก แบบ หนึ่ง ที่ หัว เมือง รับ ผูกขาด จาก เมือง แม่ เพื่อ ระดม ทุน
ใน กิจการ เศรษฐกิจ อื่น เช่น การ เหม่าเมือง แร คือ "การ เหม่าเมือง" ระบบ นี้
เฟื่องฟู ใน ภาค ใต้ ของ ไทย อย่าง มาก โดย เฉพาะ ภายหลัง ที่ ประเทศ ค้า เสรี ก็
ต่าง ประเทศ นาย ทน จะ ใคร่ ับ การ แต่งตั้ง เป็น เจ้า เมือง ส่วนใหญ่ โค แกว วจิน ที่
เดินทาง มา ประ เทศ ไทย แล้ว มี อาชีพ ค้า ขาย กอน ต่อมา เป็น เจ้า ภาษี นาย อากร ฐาน นาย ที่ ต่าง

พระ บาท สม เด็จ พระ มงกุฎ เกล้า เจ้า อยู่หัว เรื่อง ความ เป็น ไป ของ บริษัท เรือ เมล
จีน สยาม 11 ตุลาคม ร.ศ. 129; หอ จด หมาย เทศ แห่ง ชาติ เอกสาร
รัชกาล ที่ 5 บ 12/19 สม เด็จ กรม พระ ยา คำ รง ราช าน ภาพ เสนา ย คิ ระ ทรวง
มหาด ไทย กรา บบ บังคับ มูล เกล้า ถวาย พระ บาท สม เด็จ พระ มงกุฎ เกล้า เจ้า อยู่หัว
เรื่อง เงิน ง กลา ว หา พระ ส รร พ การ และ หลวง โส ธ ณ 5 มกราคม ร.ศ. 128.

ในเมืองนั้น ๆ ก็⁽¹⁾ รัฐเห็นว่าบุคคลเหล่านั้นสามารถสนับสนุนการอพยพเขา
มาทำมาหากินของพอกาและแรงงานจีน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาภาษีอากรผลประโยชน์
แก่รัฐ พระมหากษัตริย์ทรงมอบอำนาจทางการเมือง คือ ตำแหน่งเจ้าเมือง
หรือตั้งให้เทศาภิบาลเมืองนอกออกไป⁽²⁾ กล่าวคือ เจ้าเมืองประเภทนี้มีหน้าที่
รับผิดชอบงานเมืองทั่วไปและรับผิดชอบภาษีผลประโยชน์⁽³⁾ ด้วย เจ้าเมือง
สามารถสะสมทุนจำนวนมากไม่เพียงแต่ผลประโยชน์จากตำแหน่ง เจ้าเมือง
เท่านั้น⁽⁴⁾ การค้า การผลิต และภาษีอากรอยู่ในมือของเจ้าเมือง เจ้าเมือง

(1) ตัวอย่างสำคัญใดแก่ ตระกูล ณ ระนอง, ณ สงขลา, กรรณสูต;
พระยาวิเชียรคีรี, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 3 "พงศาวดารเมืองสงขลา"
(พระนคร: องค์การการกุศลสภา, 2506); สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาคำรงราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 50 "เรื่องตำนานเมือง
เมืองระนอง" (พระนคร: องค์การการกุศลสภา, 2506); สัมภาษณ์ขุนวิจิตร-
มาตรา ที่บ้านซุเปอร์ไฮเวย์ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2521
เวลา 10.00 - 11.30 น.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 4 ราชการ
กรมพระกลาโหม เล่ม 3 ความขอสัญญาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุหกลาโหม
โดยพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม กับ ศันถัมภ์ กงสุลฝ่ายสยาม
ณ เมืองสิงคโปร์.

(3) ภาษีผลประโยชน์ ได้แก่ ภาษีฝิ่น ภาษีสินค้าเขา
อากรฝิ่น สุรา บอนเบี้ย.

(4) ผลประโยชน์ของเจ้าเมืองในหัวเมืองทั่วไปมีลักษณะ เรียกว่า
"กินเมือง" อันหมายถึงผลประโยชน์จากการรวมเนียบต่าง ๆ หยิบยืม
ผลประโยชน์ของหลวงไชยสอยต่าง ๆ เช่น ส่วย แรงงาน เป็นต้น หรือ
ค้าขายเขาหนุกับผู้อื่นโดยส่ง เพราะเหตุเป็นทุนส่วยให้ขาดคลองใดค่าไรมากขึ้น

ลงทงกัองสิริวัชและจำนายสนิศา เขาออก ทศร องทนร อน เจื้อจาไนให้ไพร
บานพลเรือนทำกรลาชาย ทงนี้เพื่อกำไรที่เพิ่มขึ้นของภาษีอากรที่ผูกขาดมา
ถ้าไรจากรกริฉและภาษีที่เก็บไคแบ่งกันระหว่าง เจ้า เมืองกับพระมหากษัตริย์⁽¹⁾
 การโอบเมฆกรบริหาร และการคั่งตามหัว เมืองแกเอกชน (กิ่งขาราชการ)
 คำเนนการ เริ่มร่ากฎแน่คั้งแคสมัยพระเจากรุงธนบุรี ทรงมอไหหลวง
 อินทศรีสมบัติ ถูกขาคเก็บผลประโยชน์เมืองสงขลา คอมาพระเจากรุงธนบุรี
 ทรงโปรดเกล้าฯ แคงคั้งไหหลวงอินทศรีสมบัติ (เหยียง) เป็นหลวงสุวรรณภักี-
 สมบัติ เจ้าเมืองสงขลาในปี พ.ศ. 2318⁽²⁾ ประมาณ พ.ศ. 2443
 เจ้าเมืองระนอง หลังสวน กระบี่ ตรัง อยู่ในอำนาจของสมาชิกตระกูล
 ณ ระนอง⁽³⁾

หรือร่วมหุ้นส่วนกับเจ้าภาษีนายอากรที่ถูกขาคไปจากกรุง เทพฯ; หอจดหมายเหตุ
 แห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ม 2.14/109 พระเจาองยาเชอ กรมหมื่น
 คำรงราชานุภาพ กราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว เรื่องการเสด็จตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ 2 มกราคม
 ร.ศ. 111; สมเด็จพะเจาบรมวงศ์เชอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ,
เทศาภิบาล พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชนิพนธ์เพลงพระยาอรรคกระวีสุนทร
 (สงวน ศตะวัต) ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทร์, 9 พฤษภาคม 2503,
 หน้า 24 - 25.

(1) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สุนี ประศาสน์เศรษฐ, ระบบ
เศรษฐกิจไทย 1851 - 1910, หน้า 14.

(2) กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 3, หน้า 37.

(3) ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สุนี ประศาสน์เศรษฐ, "ระบบ"

พระกุล ๗ ระนอง ๗ ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (1) ต้นสกุล คือ
นายกษัตริย์ ชาวจีนนอกเคียน มาจากเมืองเอนหงึ ภัยความยากจนและ
 กองการเสียดใจจึงเดินทางจากประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. 2365 เวลานั้น
 เขามีอายุ 25 ปี มารับจ้าง เป็นกรรมกรอยู่ที่เมืองบึง แล้วขายมาทำการค้าขาย
 เล็ก ๆ ที่เมืองพังงา ต่อมาอาศัยพบทรองของ เสริมฐานที่เมืองกะทิงป่า คือ
 ท้าวเพชรพร คือเรือใบขึ้นลำหนึ่งทำการค้าขายแพหัวเมืองปักโข ไท ภูมิ
 ทัศน์มาบางจึงคิดต่อเรือกำปั่นใบลำหนึ่ง รับซื้อสินค้าที่เกาะหมากมาขายตาม
 หัวเมืองชายทะเลตะวันตกไปจนถึงเมืองระนอง ในเวลาเดียวกันได้พบว่า
 เมืองระนองมีแร่มาก คิดอาวว่าประมอญอากาศดีก็ยกเมืองระนอง จึงมา
 กรุงเพทเขาหาเจ้าพระยาพรหมลัง ขณะนั้นรับตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ซึ่ง
 มีหน้าที่ดูแลหัวเมืองปักโข (คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์)
 ในที่สุดใครรับแต่งตั้งให้เป็นหลวงรัตนเสริมฐาน ตำแหน่งนายอากรฝักเมืองระนอง
 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

หลังจากได้รับแต่งตั้งเป็นนายอากรฝักแล้ว หลวงรัตนเสริมฐานได้ตั้ง
 บ้านลงเรือนที่เมืองระนอง หัวควนเหมืองแร่และเดินเรือระหว่างเมืองระนอง
 กับเมืองบึง ในที่สุดตั้งบริษัทโกหวนขึ้นที่บึง เพื่อเป็นตัวแทนจำหน่ายฝัก
 ที่ส่งมาจากเมืองระนอง (2) พม่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสริมฐานกิจไทย 1851 - 1910."

(1) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจักร์ราชานภาพ,
 "เรื่องตำนานเมืองระนอง" ประชุมพงศาวดารภาคที่ 50, หน้า 7 - 8;
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจักร์ราชานภาพ และ สมเด็จพระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์, สาส์นสมเด็จ (พระนคร: คุรุสภา,
 2504), 6: 204 - 206.

(2) สัมภาษณ์คุณชวคดี ๗ ระนอง ที่บ้านบางเขน 12 มีนาคม 2522

พระองค์ทรงตั้ง เมืองระนองขึ้นเป็นหัวเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อเมืองหลวง และ
แต่งตั้งหลวงรัตนเศรษฐีเป็นพระยารัตนเศรษฐี เจ้าเมืองระนอง (1)

เมื่อแรกได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง เช่นเดียวกับเจ้าเมืองตาม
หัวเมืองอื่น ๆ คือ พระยารัตนเศรษฐีมีหน้าที่ต้องทำนบบำรุงบ้านเมืองตามลำพัง
โดยได้รับผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียม และเรียกเกณฑ์ไพร่พลราษฎรในกิจการ
ของเจ้าเมืองแทนเงินเดือน ส่วนการภาษีอากรนั้นนอกจากเงินส่วยที่เจ้าเมือง
ทำหน้าที่จัดเก็บส่งเมืองหลวงแล้ว จะมีเจ้าภีณายาอากรรับผูกขาดจาก
ส่วนกลาง เพราะฉะนั้นอำนาจเหนือราษฎรที่มีอยู่ตามหัวเมืองทั่วไปจึงมี 2 กลุ่ม
คือ กลุ่มเจ้าเมืองกรมการ และกลุ่มเจ้าภีณายาอากร

กลุ่มเจ้าเมืองกรมการ มีอำนาจเหนือราษฎรในการปกครอง

กลุ่มเจ้าภีณายาอากร มีอำนาจเหนือราษฎรในการเรียกเก็บภาษี

หัวเมืองใดเป็นหัวเมืองใหญ่เจ้าเมืองเป็นคนสำคัญ เจ้าภีณายาอากร
จะอ่อนน้อมถนอม เพราะต้องอาศัยความอนุเคราะห์ของเจ้าเมืองในการเร่ง
เรียกเก็บภาษีจากราษฎร ถ้าเจ้าเมืองใดไม่สำคัญและเป็นกนชั้นสามัญ
เจ้าภีณายาอากรจะไม่ยำเกรง

จากประสบการณ์เช่นนี้ เมื่อพระยารัตนเศรษฐี (กษัตริย์เจียง)
ได้เป็นเจ้าเมืองระนอง ได้รวมอำนาจทั้ง 2 อย่างไว้ด้วยกันเพื่อเป็นประโยชน์
ทั้งในราชการและส่วนตัว โดยขอพระมณฑกษัตริย์ผลประโยชน์เมืองระนอง
ซึ่งได้รับอนุญาต เนื่องจากพวกพ้องที่เมืองระนองไม่มีกำลังและทุนจะสืบทอด
ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งระยะทางจากกรุง เทพกับเมืองระนองในเวลานั้น

เวลา 18.00 - 19.30 น.

(1) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ,
ประชุมพงศาวดารภาคที่ 50, หน้า 15 - 16.

ทางไกลก็มาก จึงไม่มีเจ้าภานายอากรมาประมูลแข่งขันสู้กับเจ้าเมืองระนอง
เป็นอันว่าทั้งอำนาจการปกครองและการเรียกเก็บภาษีอากรตกอยู่ในมือของ
เจ้าเมืองเพียงคนเดียว (1)

จากลักษณะ "การเหมาเมือง" ของพระยารัตนเศรษฐี (คชภูมิเจียง)
เมืองระนองเจริญมากขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมบริษัทโกหรงวนขยายการค้าเหมืองแร่
ฝักขามเขาบรรทัดเขามาจนในแถบเมืองหลังสวน โดยวิธีวิธีการจากประสบการณ์
เดิม คือ ท้ากวระประมูลผูกขาดภาษีฝัก ภาษีฝืน ในที่สุดรัฐบาลกลางที่กรุงเทพ
ไยยกเมืองหลังสวนเป็นหัวเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง
สมาชิกของตระกูล ณ ระนอง คือ คชภูมิเด็ก เป็น พระจรรยาภักโศกากร เจ้าเมือง-
หลังสวน ต่อมาสมาชิกตระกูล ณ ระนองอีกคนหนึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นพระอภัยมณี
(คชภูมิ) เจ้าเมืองกระบี่ ทานฉนั้ภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นพระยารัตนภูวนประกิจธุระ
มหิศรภักดี เจ้าเมืองตรัง (2)

นายทนภายในเขตนคร รวมของชนชั้นปกครอง เดิม

กิจการธุรกิจของนายทนเอกชน เกิดขึ้นนอกจากการค้าเนินงานภายในเขตนคร อง
จากระบบเจ้าภานายอากรและการเหมาเมืองแล้ว ยังเกิดขึ้นโดยการรวมทุนค้าเนิน
การจากชนชั้นปกครอง เดิม โดยเฉพาะที่รวมจากพระคลังข้างที่แล้ว กิจการ
เศรษฐกิจที่สำคัญในเวลานั้นพระคลังข้างที่มีเงินลงทุนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้มีผู้กล่าววว่า
พระคลังข้างที่เป็นแหล่งเงินทุน (3) ทั้งนี้เนื่องจากกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

(1) เรื่องเดียวกัน, หน้า 18 - 19.

(2) เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

(3) ผู้กล่าวทวนนั้น คือ Mr. William Doll ที่ปรึกษาการค้าคลัง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, อางใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ
สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, "ระบบเศรษฐกิจไทย 1851 - 1910," หน้า 12.

รายไต่จากแรงงาน ค่าเช่า ภาษีอากรส่วยใหญ่มารวมกระจุยตัวอยู่ในสถาบัน
พระมหากษัตริย์ ดังนั้นกิจการธุรกิจที่ดำเนินกระโดยนายทุนส่วนหนึ่งมาจากการ
กบฏหรือลอบหนรวามชองพระรคคังข้างที่ อารจะกล่าวไควาในการกอบรูปของชนชั้น
นายทุนส่วนหนึ่ง เกิดจากกการสขยสนนโดยการพรองทน เพื่อดำเนินกิจการธุรกิจ

เพื่อให้เห็นชัดจะชอยกตัวอย่างกรณีเงินหักหนึ่ง เงินที่เงินหักหนึ่ง เป็น
เงินนอกเขามาถึงพระบรมมโพรสมภารในพระบรมมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
เมื่อเขามาแลหน้ามาหากินพอนีพอรอนท่าการกาขายไค ภายหลังทอนาตั้ง
โรงสีขึ้น 1 โรงโลกาโรประมาณ 3 พันตั้ง (ประมาณ 240,000 บาท) ศึก
ขยายกิจการไคใหญ่ขึ้น เห็นว่าที่ทางปากหนึ่งเหมาะแก่การทัวโรงสีชาวแล
โรงเดี่ยวไค โดยพระรราชทานที่ดินจากพระบรมมสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ในที่สุดโปรดพระรราชทานไคหลังจากลงมือสร้างโรงสีและโรงเดี่ยว
จักรขึ้นแล แต่ไม่มีเงินทนจะดำเนินงานต่อไป ทงขอจำนำโรงสีและ
โรงเดี่ยวจักรที่ปากหนึ่งไว้ที่พระรคคังข้างที่ เป็นจำนวนเงิน 2 พันตั้ง
(160,000 บาท) โดยเงินหักหนึ่งถวายคอกเบี้ยซึ่งละ 2 สลึง หรือเดือนละ
พันบาท ทั้งนี้เพื่อนำเงินไปซื้อข้าวและไคมาปอนโรงงาน (1)

กรณีของเงินหักหนึ่ง คือ ตัวอย่างหนึ่งในจำนวนเจ้าของโรงสีที่
จำนำให้กับพระรคคังข้างที่ และเมื่อพระรคคังข้างที่รับจำนำไคแลกิจการกิงกลาว

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 น 37/5

พระเจาองยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
กราบทูลพระเจาองยาเธอ กรมขุนสมมทอมรพันธ์ ราชเลขานุการ เรื่องราว
เกี่ยวกับเงินหักหนึ่ง 24 กรกฎาคม ร.ศ. 122; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
เอกสารรัชกาลที่ 5 น 37/5 เงินหักหนึ่งโยเคาเซง กราบบังคมทูลเกล้า
ถวายพระบรมมสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เรื่องขอพระราชทานกูเงินไปทำ

โดยดำเนินการต่อไป อาจกล่าวไต่ถามการดำเนินธุรกิจเช่นนี้ นายพันคำเนินการ
ให้รู้ อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งก็ดำเนินเพื่อผลประโยชน์ของนายพัน จากลักษณะ
นี้ยังพบได้ในกิจการธุรกิจส่งออก กิจการนี้ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริงระหว่าง
ไทยกับอังกฤษ พอลาจีนมีบทบาทสำคัญ ภายหลังจากทำสนธิสัญญาตกอยู่ในมือ
ของนายพันชาติตะวันตกส่วนมาก (จะไขข้อคิดเรื่องนี้ในบทความต่อไป) แม้กระนั้น
ปรากฏว่ามีพอลากลุ่มหนึ่งพยายามที่จะเข้าดำเนินการ ผู้นำของกลุ่มพอลานี้
คือ นายหลี่เต็กอว. เจ้าของโรงสีสยามและโรงสีหลี่เจงจัน

ควยความกึกก้องจะทำทารสงขาวออกจำหน่ายต่างประเทศ บริษัท
โรงสีชาวสยามได้ตั้งขึ้นควยเงินทุนครั้งแรก 1,915,000 บาท ต่อมาเพิ่ม
ทุนรวมเป็น 2 ล้านบาท บริษัทนี้ประกอบด้วยทุนส่วนดังนี้ พระพิบูลย์พัฒนากร
เจ้าของห้างเซงกี มีเงินลงทุน 130,000 บาท ต่อมาลงทุนเพิ่ม 50,000 บาท
รวมเป็น 180,000 บาท นายยี่เส็งเอง เจ้าของธนาคารยูเส็งเอง ลงทุน
ครั้งแรก 220,000 บาท ต่อมาลงทุนเพิ่มเป็น 500,000 บาท หลวงโสภณ-
เพชรรัตน (กิมเซงหลี) ลงทุน 30,000 บาท ส่วนนายหลี่เต็กอว ตามบัญชี
สิ่งของที่ตีจำหน่ายไว้กับพระคลังข้างที่ทั้งหมดมีราคา 1,070,000 บาท นอกจากนี้
เป็นเงินลงทุนของบริษัทคือแอนคัลลันตัวแทนของบริษัทโรงสีสยามคือยุโรป⁽¹⁾

โรงสีโรงเลข 22 สิงหาคม ร.ศ. 124.

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 15/3

สำเนาหนังสือหุ้นส่วนโรงสีชาวสยามในระหว่างหลวงจิตรจักษ์ (กรุงเทพฯ)
ฝ่ายหนึ่ง พระยารัษฎากรโกศล (กรุงเทพฯ) ฝ่ายที่สอง ยูเส็งเอง (กรุงเทพฯ)
ฝ่ายที่สาม เซงกี (กรุงเทพฯ) ฝ่ายที่สี่ และกิมเซงหลี (กรุงเทพฯ) ฝ่ายที่ห้า

18 เมษายน ร.ศ. 130.

ครั้งที่ 1 ค่าไรจากบริษัทเพิ่มขึ้นถึง 1 ล้านบาท (1)

ในทำนองเดียวกัน ปรากฏการยกย่องเงินเพื่ออุดหนุนในกิจการหนึ่ง
ของพระภคินีซึ่ง พอดำเนินไต่สวนคดีที่มากกว่า เมื่อเทียบกับกรณีราษฎร
ธรรมดา รัฐมีความเห็นว่าจะให้การอุดหนุนแก่พระภคินี
ตามทุนมีหลักฐาน เป็นจำนวนไม่มากไปจะรับไว้ (2) ส่วนในกรณีของราษฎร
ธรรมดา เช่น ปี ร.ศ. 109 ราษฎร 104 ครุวั เรือน ถวายฎีกาทูลเกล้า
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทานเงิน (3)
และ ปี ร.ศ. 125 ราษฎร 168 ครุวั เรือน คำปลุกกลองที่ 1 แขวงเมือง
ชัยภูมิ ถวายฎีกาทูลเกล้า ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เพื่อขอพระราชทานเงินรวม เป็นจำนวนเงินทั้งหมด 2,510 บาท (4)
ไม่ปรากฏการให้เงินแก่ราษฎร ในเรื่องนี้รัฐเองมีความคิดเห็นว่า "แม้ว่า
รัฐบาลจะให้เงินไปทำประโยชน์ที่ทำอยู่ในอียิปต์ และประเทศอื่น ๆ แต่ใน
เวลานี้ไปแล้ว บางทีก็อาจจะบังเกิดความยุ่งยากต่าง ๆ ขึ้น แล้งจะไม่ไ้

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ก 15/6,
เอกสาร อาง แฉว.

(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 น 37/5
พระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ ราชเลขานุการ กรมวังกรมทูลเกล้า
ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเงินหักหนึ่งจะขอพระราชทาน
จำนำโรงสีแลโรง เลื่อย คำปลุกปากพ้อง เป็นเงิน 2000 ชั่ง 16 ตุลาคม
ร.ศ. 124.

(3) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ 3.1/4
เรื่องราษฎรชาวนาชุกเงินหลวง 14 มกราคม ร.ศ. 109

(4) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ 3.1/12
ชาวนาชุกเงินรัฐบาลแลความเห็นที่จะคิดจำนำ 18 สิงหาคม ร.ศ. 128.

ผลที่หวังว่าจะ เป็นเน... (1)

นอกจากนี้ยังปรากฏมีกิจกรรมเศรษฐกิจที่มีการลงทุนระหว่าง นายทุนและฝ่ายชนชั้นปกครอง ภายใต้เงื่อนไขสนับสนุนจากพระคลังข้างที่ โคนก กิจการธนาคาร เป็นต้น

สำหรับกิจการธนาคารภายในประเทศปรากฏว่าจวบจนสิ้นสุดสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีธนาคารทั้งสิ้น 4 แห่ง ใน จำนวนน้อย 3 แห่งที่มีรากฐานทุนมาจากพอลาเอคชน (2) การดำเนินงาน

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ 3.1/12 เอกสารอ้างแล้ว.

(2) โคนก ธนาคารยโสธร ซึ่งตั้งขึ้นในราว พ.ศ. 2450 โดยนายเชียวยโสธร หรือนายฉลอง ไยนารถ ธนาคารนี้ตั้งอยู่ที่นครราชสีมา ทำการติดต่อกับพอลาเอคชนในสำเพ็ง ส่วนอีกธนาคารหนึ่ง คือ บางกอก-ซีทีแบงกทพ จำกัด ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2453 มีนายสนกิมฮวด และพอลาเอคชน กลุ่มหนึ่ง เป็นที่ตั้ง ธนาคารนี้เคยมีถนนทรงวาด ทำการติดต่อกับโรงสีและพอลาเอคชนที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ๆ ธนาคารทั้ง 2 แห่งดำเนินงานมาได้เพียงระยะสั้น ๆ ต่อมาต้องยุบรวมเข้าเป็นแบงกจีนสยาม ใน พ.ศ. 2453 สาเหตุที่รวมเกิดจาก บางกอกซีทีแบงกได้ออกเงินกู้ให้จีนยวงวงเองทำโรงสี ภายหลังจีนยวงวงเอง ขาดทุนและล้มตายลงกระทั่งสิ้น ขณะเดียวกันนายสนกิมฮวด ซึ่งขอเงินจากธนาคารไปลงทุนในบริษัทนาวาสยามทพ จำกัด ขาดทุนเช่นกัน ดังนั้นทำให้ การเงินของธนาคารทรุดลง เพื่อป้องกันการล้มละลายและผลกระทบกระเทือนที่เกิดขึ้น ธนาคารยโสธรจึงยื่นมือมาช่วย โดยรวมกิจการธนาคารทั้ง 2 แห่ง เข้าด้วยกัน เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นแบงกจีนสยาม อย่างไรก็ตามปัญหาที่สืบต่อมาแม รวมเข้าเป็นกิจการเดียวกันก็ตาม คือ ปัญหาเรื่องเงินต้น เพราะเหตุที่ว่า พนร อนุมัติอนุมัติ บรรดาพอลาเอคชนได้ทำเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายพระบาท

ของกิจการ เท่านั้นระยะเวลาเพียงสั้น ๆ ในที่สุดต้องเลิกกิจการไปทั้งนี้
เนื่องจากปัญหาสำคัญ ก็คือ ทุนของบริษัท (1)

เมื่อเปรียบเทียบกับแผนกสยามกับมาจลัน จำกัด จะเห็นว่าฐานะ
ของแผนกสยามกับมาจลันมีความมั่นคงกว่าและสามารถดำเนินการมาตลอด
นับเป็นธนาคารในประเทศแห่งเดียวที่ดำเนินมาโดยจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2
และถึงปัจจุบันด้วย ธนาคารนี้ถือกำเนิดจากบุคคลลี้ภัยซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2447 -
โดยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดีกระทรวง
พระคลัง ทรงมีจุดประสงค์ในการตั้งบุคคลลี้ภัยขึ้นมาเพื่อทำการแบ่งก
ชักชวนพสกนิกรมาลงนามรวมด้วย ทรงให้เหตุผลการชักชวนนี้ว่า
"...พวกนายอากรโดยมากทำการค้าขาย และโดยมากเขามีเงินคออเรสต์ใน
บริษัทนี้ ความที่ข้าพเจ้าคิดขึ้นเพราะพวก เขาเหล่านี้ปรารถนาอยากจะทำกัน
เอง เพราะเขาเสียตอก เบี้ยให้ตัวเขาเองดีกว่าให้แก่คนอื่น..." (2)

⇒ สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อออกนอกคหนับ ซึ่งรัฐบาลยังริรออยู่ ในที่สุด
เมื่อเกิดการล้มละลายขึ้นในรายลูกกาฬที่สำคัญ คือ หลวงจิตรจางวางวานิช
ซึ่งผลกระทบถึงกับ เลิกกิจการธนาคารในปี พ.ศ. 2456; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 15/3 ก้าใการนายฉลอง ไนยนารถ, หอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 15/3 แผนกจีนสยามเกี้ยวของกับ
แผนกสยามกับมาจล 11 มิถุนายน ร.ศ. 130.

(1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 ค 15/3
มีการออกของบรรดาพอกาจีน 27 ธันวาคม 2456.
(2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 กษ 12.2/12
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย กราบทูลเกล้าฯ ถวาย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 8 พฤษภาคม ร.ศ. 124.

นอกจากนี้ทรงชักชวนนายธนาคารตะวันตกและจองหุ้นในนามของ พระคลังข้างที่อีกด้วย ทั้งนี้ก่อนตั้งธนาคารครั้งแรก 3,000,000 บาท แบ่งเป็น 3,000 หุ้น หุ้นละ 1,000 บาท ตามรายชื่อหุ้นของแบงก์สยามกัมมาจล เมื่อ 25 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 125 จะเห็นว่าผู้ถือหุ้นมากกว่า 100 หุ้นขึ้นไป มีดังนี้

กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย	503	หุ้น
พระสรีรพักการหิรัญกิจ	340	"
คองซุ เอ เชียตซึ (ของแบงก์ชาติเยอรมัน)	330	"
กิมเซ็งหลี่	314	"
พระคลังข้างที่	300	"
เจ้านานสีกีแลนแมนส์แบงก์ (ของแบงก์ชาติเดนมาร์ก)	240	"
หลวงประสาร อภิษฐพรต	110	"
จันทัน	100	"
เอ็ง เลียงหยง	100	"

ที่เหลือจากนั้นเป็นของเจ้านาย ขุนนาง และพ่อค้าจีน (1)

หลังจากขอพระบรมราชานุญาต แบงก์สยามกัมมาจลได้ตั้งขึ้นเป็นทางการในปี พ.ศ. 2449 ต่อจากนั้นก็กิจการดำเนินมาด้วยดี แม้จะมีภาวะผันผวนทางการเงิน อันเนื่องจากแบงก์จีนสยามล้ม อย่างไรก็ตามที่สุดแล้วก็สามารถพยุงตัวดำเนินการไปได้ตลอด ทั้งนี้ด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงช่วยเหลือ โดยให้เลิกถอนหุ้นส่วนที่มีอยู่เดิมเสีย แล้วเรียกหุ้นมาแทนใหม่ เพิ่มเงินทุนขึ้นเป็น 3,300,000 บาท แบ่งเป็น 33,000 หุ้น หุ้นละ 100 บาท นอกจากนี้ทรงโปรดฯให้พระคลังข้างที่ซื้อ

(1) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุน จำกัด เปลี่ยนเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ม.ป.ท. (อนิสถน์ 50 ปี 2499).

หนึ่งไว้คิดเป็นเงิน 1,634,000 บาท ส่วนหนึ่งที่เหลือมีเหตุอันครบจำนวน (1)

จากประวัติการกอบปขึ้นของ แวงกสยามกัมมาจล คือ ตัวอย่างหนึ่ง
ในกิจการ เศรษฐกิจที่ดำเนินในขณะนั้น ที่แสดงให้เห็นถึงการกอบปขึ้นของ
นายทุนจากกิจการนี้ แวงจะดำเนินธุรกิจในสาขาธุรกิจต่างกัน เช่น
บริษัท เมนต์สยาม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โครงสร้างและการกอบปของนายทุนมี
ส่วนคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ภายใต้การจัดการของ เจ้าพระยาบวรราชนาย

เสนาบดีกระทรวงนครบาล บริษัท เมนต์สยามตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2456 เงินทุน
ของบริษัทส่วนใหญ่มาจากพระคลังข้างที่ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่ง
โดยการให้เจ้าพระยาบวรราชกุมารดำเนินการ อีกส่วนหนึ่ง เป็นเงินลงทุน
โดยตรง บริษัทนี้ นับเป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดและทำการผูกขาดการผลิตซีเมนต์ของ
ไทยจนจนกระทั่งก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (2)

(1) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, ประวัติธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
ที่ระลึกวันเปิดสำนักงานใหญ่ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด 19 สิงหาคม 2514.

(2) Chatthip Wartsupha, Suthy Prasartsretand
Montri Chenvidyakarn, The Political Economy of Siam 1910 -
1932, edited with introduction (Bangkok: The Social Science
Association of Thailand, 1978), p. 17.

สรุป

การเคลื่อนไหวทางการเมืองในกิจการทุนนิยมแบบตะวันตกเกิดขึ้น
 ภายหลัง เมื่อประเทศเจ้าเสรีกับนายทุนชาติตะวันตก อันเป็นเหตุให้เกิดนายทุน
 อุตสาหกรรมขึ้น อย่างไรก็ตามนายทุนไม่มีอำนาจทางการเมือง และส่วนใหญ่
 เป็นคนกลางถาวร นายทุนต้องรับการคุ้มครองจากศักดินาเพื่อสร้างฐานะ เศรษฐกิจ
 คือ การรวมสะสมทุนในมือของนายทุนเอง โดยการอิงกำบังของรัฐ ทั้งนี้
 เพราะภายใต้สภาพการ เมือง เศรษฐกิจและสังคมแบบ เกือบของไทย ทุนมา
 กระจัดกระจายภายใต้โครงสร้างพระมหากษัตริย์ การระดมทุนเพื่อบำรุงลงทุนใน
 กิจการรัฐเศรษฐกิจส่วนมาก จึงต้องอาศัยทุนและคุ้มครองจากการผูกขาดภายใต้
 อากศ คุ้มเงินจากพระคลังข้างที่ หรือรวมดำเนินการกับเจ้านายขุนนาง
 นายทุนในลักษณะนี้ไม่ เป็นอิสระจากอำนาจของรัฐ แต่กลับมีความสัมพันธ์และ
 สัมพันธ์โดยรัฐ ความสัมพันธ์นี้กันหนึ่ง แลวนายทุนมีลักษณะ เป็นข้าราชการ
 รับใช้รัฐ อีกด้านหนึ่ง เขาคือนักธุรกิจ ดังนั้นนายทุนที่ เกิดขึ้นมีลักษณะ เป็น
 นายทุนข้าราชการ (bureaucratic capitalist).

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย